Deze tekst is een bewerking van de bijdrage van Wim Rutgers ter gelegenheid van de Amsterdamse presentatie van Bernadette Heiligers: 'Pierre Lauffer. Het bewogen leven van een bevlogen dichter'.

Bron: *Antilliaans Dagblad*, donderdag 20 september 2012

Het bewogen leven van een dichter

Biografische driehoeksrelaties

Overspel of samenspel tussen auteur, tekst en context?

„Dat één persoon bij een ander herinneringen wenst te wekken die betrekking hebben op een derde, is duidelijk een paradox. Vrijelijk die paradox volgen is de onschuldige bedoeling van alle biografieën." (Jorge Luis Borges)

In 2008 verscheen onder redactie van Rosemarijn Hoefte en Peter Meel de uitgave *Tropenlevens, De (post)koloniale biografie*, met daarin levensbeschrijvingen van personen uit het voormalige Nederlands-Indië en Suriname. De uitgave was de neerslag van lezingen die op 29 en 30 maart 2007 tijdens een tweedaags biografiecongres waren gehouden in het Biografie Instituut in Groningen, in samenwerking met het KITLV en het Instituut voor Geschiedenis van de Rijksuniversiteit Leiden. Er kwamen in de uitgave geen bijdragen van de Nederlands Caribische eilanden voor, want 'voor zover de organisatoren konden nagaan, waren er op dat moment dat het congresprogramma werd voorbereid geen biografieën in voorbereiding met de Nederlandse Antillen en/of Aruba als geografisch zwaartepunt'. Dat er op dat moment op Curaçao een biografie werd voorbereid over Ornelio 'Kees' Martina; Di Gallerosteeg pa Concordiastraat, geschreven door Nolda Römer-Kenepa en er op Aruba een biografie verscheen over Gilberto François Betico Croes (1938-1986); Nos libertador cu 'determinacion', geschreven door Gloria Philomena Croes werd over het hoofd gezien: omdat ze in het Papiaments geschreven en gepubliceerd werden? Nu is de laatste uitgave meer een hagiografie dan een kritisch bibliografie, maar toch. Er waren natuurlijk al wel eerder biografieën van belangrijke eilandelijke personages verschenen, zoals van Fabian Badejo over Claude Watthey en van J.J. Oversteegen over Cola Debrot, maar het moet zonder meer toegegeven worden dat biografieën op de eilanden schaars zijn. Er verschenen wel eenvoudige biografische schetsen als die van Henny Coomans in Drie Curaçaose schrijvers in veelvoud (1992) over Boeli van Leeuwen, Tip Marugg en Frank Martinus Arion, en van Jeanne D. Henriquez: Kòrsou su muhénan pionero (2002) en Hemayel Martina Ansestro preokupá Sosegá/Worried Ancestor Rest in Peace (2010). Maar dat werk betreft slechts biografische schetsen en geen voldragen biografieën. Daarom alleen al is de schrijversbiografie van Bernadette Heiligers over leven en werk van Pierre A. Lauffer bijzonder welkom.

Schrijversbiografieën

Een schrijversbiografie - en dat is de biografie die Bernadette heeft gemaakt - gaat over leven en werk van een auteur, geplaatst in de cultureel historische en literaire context. Er is dus steeds sprake van een driehoeksrelatie: er zijn steeds drie 'partijen' die alle jaloers om aandacht vragen: de auteur en het werk én de context van de auteur en diens werk. Hoe breng je dat in evenwicht? De onderlinge relaties zijn er ontegenzeggelijk, maar de aard en functie van die relaties zijn moeilijk vast te stellen. Hier wordt de biograaf van bemiddelaar tussen jaloerse partijen tot koorddanser.

Oversteegen en Debrot

Toen professor J.J. Oversteegen al enkele jaren aan zijn magistrale tweedelige biografie over Cola Debrot werkte, hield hij in 1987 zijn afscheidscollege aan de Universiteit van Utrecht over 'De auteursbiografie als onmogelijk genre'. Wat bracht hem op dat moment tot dergelijke zwaarmoedige gedachten?
De biograaf staat onder meer voor het dilemma van feitelijk objectief beschrijven en persoonlijk verklaren. De positie van de biograaf is die van iemand die schrijft met de volledige kennis achteraf van een voltooid leven, maar desondanks moet 'meeschrijven' met het zich ontwikkelende leven van het moment.
Is het oude biografisme niet meer dan het weergeven van het leven van auteurs, zonder hun werken te situeren en te evalueren, bij de moderne biografie worden leven en werk verweven, waarbij geen uitgebreide analyse en interpretatie van de teksten van de dichter worden gegeven, maar vooral de sociale kant van het werk, de organisatie van het schrijverschap in het leven en van het leven binnen het schrijverschap, aldus Oversteegen. Hij verwerpt de gedachte dat biografie en 'criticism' los staan van elkaar. Een goede biograaf moet ook een goed criticus of wetenschapper zijn. Juist omdat de biograaf niet de werken uit het leven kan afleiden of omgekeerd, maar een diepere relatie tot stand moet brengen tussen die ongelijksoortige gegevens, die toch uit één bron stammen, moet hij in staat zijn zelfstandige interpretaties te leveren.
Hij werpt meer vragen en problemen op, zoals wat te doen met de keuze van de talrijke feiten die zich opstapelen? Wat is de relevantie van de gegevens ... wat doet de biograaf met parafernalia en het relatieve belang daarvan? Oversteegen sprak in dit verband in zijn afscheidscollege over 'sleutelgat-kennis' (zie ook De Gids 151; 1988: 347-356; 347)
Een goed biograaf beschikt ook over een gezonde vorm van verstandige zelfcensuur.
Laten we Oversteegen nog even volgen op zijn zoektocht naar de kern van een leven, en 'hoe maken wij die los uit de onverbiddelijke voortgang van de tijd. Het leven is misschien niet werkelijk een eenheid, maar de levensbeschrijving wel, om twee redenen: het is een neerslag van de unificerende waarneming, en het is een tekst. Daarom bevat een biografie altijd de feiten en de samenhang daartussen.
Is er sprake van tegenspraak of ogenschijnlijke tegenspraak tussen leven en werk, de particuliere en de publieke persoon, de mens en de auteur. De visie die zich opdringt op persoonlijkheid en werk zal als rode draad door de biografie herkenbaar - moeten - zijn.
Zo wordt de biografie tot een dialoog van de biograaf met de auteur, een wisselwerking tussen het specifieke werk van een auteur en de cultureel historische context en de algemene literatuurgeschiedenis.

Is een zodanige biografie nu een wetenschappelijke studie of een literair genre - of allebei? De biograaf heeft behalve de opgave om van de feiten een samenhangend verhaal te maken, ook de taak zó te schrijven dat de biografie op zich eveneens literaire kwaliteit verwerft.

Verschuivingen

De 20ste eeuw heeft in de literatuur de verschuivingen gezien van de auteur, naar de tekst, naar de lezer, naar de context - maar is de laatste jaren naast andere benaderingen ook weer terug bij de auteur en de relatie tussen leven en werk.
Sinds in de loop van de 20ste eeuw het 19de eeuwse biografisme dat causale verbanden zocht tussen leven en werk en omgekeerd - waarbij de auteursgegevens domineren en het werk verwaarloosd werd / in de ban gedaan werd en de literatuurstudie zich beperkte tot de analyse en interpretatie van de tekst en niets dan de tekst was de biografie als genre ten dode opgeschreven. Maar de aandacht in de laatste decennia steeds sterker wordende aandacht voor de context heeft ook de auteur als schepper van het literaire werk weer terug in beeld gebracht op basis van het voortschrijdend inzicht dat een veelzijdige benadering van literaire teksten in hun relatie tot de auteur, tot de lezer en hun relatie met de cultureel historische en literaire context voorwaarde is. Samenspel is geen overspel.

Tot slot

Geen biografie is ooit definitief als dialoog met een auteur, met zijn teksten en de eigen inzichten van de driehoeksrelatie tussen auteur, tekst en context. Is Bernadette met haar biografie in dit spanningsveld geslaagd? Ik zou zeggen: oordeel zelf door het boek te kopen en te lezen... het is de moeite meer
dan waard.

Bernadette Heiligers:
Pierre Lauffer. Het bewogen leven van een bevlogen dichter
Fundashon Pierre Lauffer 2012